

**Кравець В.М., завідувач кафедри філософії
права та юридичної логіки НАВС.
Симон Ю.С., доцент кафедри філософії
права та юридичної логіки НАВС**

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОСОФІЇ ПРАВА ТА КОНСТИТУАЛІЗМУ

Важливою складовою національного державотворення українського народу є системне дослідження традицій, історичних закономірностей його світобуття, серед яких особливе місце посідає висвітлення процесу виникнення та становлення вітчизняної філософії права та конституалізму. У цьому контексті, погоджуємося з позицією Костицького М.В., що неодноразово наголошував на необхідності розробки кардинально нових методологічних підходів до пізнання історико-правової дійсності. Для розвитку української політичної доктрини, державно-правових інститутів характерною є циклічність, зв'язок із боротьбою українського народу за створення суверенної держави, тривалі періоди латентного чи загальмованого розвитку політико-правових ідей [1, с. 3].

Суперечність класичного пояснення історичних типів філософії права та конституалізму проявляється в схематизації історичного процесу становлення ціннісно-нормативних першооснов права: історичні реалії становлення філософії права вписують у «призначені» для неї клітини соціокультурного чисельника, вона стає «інвентарем» конкретної історичної доби. Така «інвентаризація» може охоплювати чимало важливих елементів історії філософії права. Однак, її недолік в тому, що вона перетворює об'ємну та неоднозначно-різнобарвну історію формування правової реальності в одновимірний та лінійний, монолітний формат. Як зазначає знаний американський юрист Олівер Венделл Холмс (мол.) - право містить у собі історію розвитку нації протягом багатьох століть, з ним не можна поводитися тільки як з низкою аксіом і висновків у книзі з математики [2, с. 5].

На нашу думку, в цілому доцільно, крім класичних (діалектичного, логіко-історичного, методологічного плюралізму[3, с. 3];) виокремлювати наступні перспективні напрями дослідження «реконструкції» історичного поступу права: історико-аксіологічний (право як ціннісно-нормативна система відображає економічні, політичні, соціо-культурні закономірності та конкретно-історичну ієрархію цінностей); предметно-тематичний (історія виникнення та обґрунтування актуальних правових проблем, становлення та опредметнення тематичних складових філософії права як науки); персонально-біографічний (право як ціннісно-нормативна система є продуктом діяльності, творчості українського народу, соціальних груп, які в нього входять та надбання видатних мислителів); генетичний підхід, за яким доцільно досліджувати історичні причини та наслідки виникнення державно-правових явищ. Зокрема, більшість науковців (соціологів, істориків, економістів та юристів) ХІХ ст. широко використовували та пропагували

запозичену з природознавства детермінаційну модель пояснення соціально-історичних, правових та економічних явищ: (виявлення духовних витоків та передумов становлення та розвитку правових ідеалів і парадигм); прагматичний (умови реалізації філософсько-правових пріоритетів у суспільстві, їхній вплив на суспільне життя); динамічно-теоретичний (історія розвитку права як комунікаційний процес, суперечливий плюралізм філософсько-правових дискурсів, історична рефлексія поліфонії філософсько-правових ідеалів). До динамічно-теоретичного плюралізму в дослідженні розвитку права закликає відомий філософ права Г. Дж. Берман. На його думку, важливо здолати «помилковість щодо абсолютизації винятковості політичної й аналітичної юриспруденції («позитивізм»), або винятковості філософської і моральної юриспруденції («теорія природного права»), або винятковості історичної та соціально-економічної юриспруденції («історична школа», «соціальна теорія права»). Нам потрібна юриспруденція, яка інтегрує всі три традиційні школи і виходить за їх межі. Це вимагає повного суспільного усвідомлення» [4, с. 17].

Разом з тим, вважаємо найбільш ефективною позицію Костицького М.В., що доводить доцільність одночасного поєднання комплексу наукових методів дослідження. При цьому, провідна роль має належати: 1) поєднанню історичного і конкретно-соціологічного підходів. Це проявляється у тому, що дослідження особливостей державно-правових явищ на сучасному етапі можна здійснювати шляхом порівняння з аналогічними державно-правовими явищами, які мали місце у минулому; 2) інтеграції, поєднанню історичного та аксіологічного підходів. Це дало б можливість детальніше проаналізувати історично усталені в українському державотворенні і правотворенні основні цінності та принципи, які мали б бути обов'язково враховані у реформуванні сучасної системи державних органів та системи права. Усе вищенаведене, на наш погляд, сприятиме формуванню комплексного, всебічного, повного та об'єктивного дослідження тих чи інших державно-правових явищ, а особливо відносно дослідження такої проблематики, яка передбачає цілу низку соціально-правових зв'язків[5, с. 17].

Отже, дослідження історії української філософії права та конституалізму передбачає та вимагає, окрім урахування усієї повноти ознак і зв'язків, правових цивілізацій, панівних типів світогляду та історично обумовлених ціннісно-нормативних систем, обов'язкового дотримання принципу єдності методологічного плюралізму і поєднання історичного та логічного підходів, тобто відтворення правового розвитку у теоретичній, звільненій від усього випадкового, узагальненій сутності. Йдеться про необхідність відтворення в теорії дійсної історії права як соціокультурного явища, насамперед як феномену суспільства, однієї із визначальних форм його буття, обов'язкової і унікальної сторони соціального розвитку. Водночас, потребує радикального перегляду й розуміння самої генези вітчизняної історії філософії права, її глибинних вимірів. Адже до цього часу у філософсько-правових дослідженнях історія права інтерпретується переважно у трактуванні Гегеля, як історія

Логосу. Це, безсумнівно, дуже важливий вимір історії права, однак далеко не найглибший. Всю історію права слід вивчати заново, як історію Етосу, історію пошуку морального абсолюту, історію гуманізму, історію права як об'єктивного процесу трансформації механізму ціннісно-нормативних складових регулювання суспільних відносин.

Список використаних джерел

1. Костицький М. В. Методологія пізнання української історико-правової дійсності / М. В. Костицький / М. В. Костицький // Проблема формування суверенної правової української держави. – Львів : Світ, 1993. – С. 3-7.
2. Holmes O.W., Jr. The Common Law/ Oliver Wendell Holmes, Jr [Electronic resource]. – Toronto: University of Toronto Law School Typographical Society, 2011. 382 p.
3. Ковальченко И. Д. Теоретико-методологические проблемы исторических исследований : заметки и размышления о новых подходах / И. Д. Ковальченко // Новая и новейшая история. – 1995. – № 1. – С. 3-5.
4. Берман Г. Дж Западная традиция права эпоха формирования / Г. Дж Берман; [пер. с англ. – 2-е изд.]. – М.: Норма, 1998. – 624 с.
5. Костицький М.В. Ключові підходи до методології пізнання української історико-правової дійсності//Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького. – 2015. - № 12. – С. 12-17.